

امکان سنجی صدور حکم اخلال در نظام اقتصادی کشور بر قاچاقچی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۵/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۸/۱۰

حجه الاسلام و المسلمین دکتر قدرت الله خسروشاهی^۱، حسین سبحانی^۲

امین امیر حسینی^۳ Amin181170@chmail.ir

چکیده

یکی از مسائلی که امروزه به نحو گسترده‌ای نظام اقتصادی کشور را تهدید می‌کند، قاچاق کالا و ارز است. بر همین اساس، جرم انگاری و تشدید کیفر این جرم می‌تواند هزینه ارتکاب جرم را افزایش دهد تا میزان جرم کاهش یابد. لذا، باید به تطبیق عناصر جرم مزبور با عناصر سه گانه جرم اخلال در نظام اقتصادی کشور پرداخته شود. بر همین اساس، در باب عنصر مادی لازم می‌آید که برای کشف رابطه علیت، از رفتار قاچاقچی و وقوع اخلال در نظام اقتصادی، به متخصصین این حوزه رجوع شود. در این مورد تبصره ۱ ماده ۱ قانون مجازات اخلالگران در نظام اقتصادی به مسئله مذکور اشاره داشته است. لذا در باب عنصر مادی نیز باید اذعان داشت آن چه در باب اخلال، نقطه ثقل مواد مربوط بدان را تشکیل می‌دهد، حصول اخلال در نظام تولیدی کشور است. در تطبیق عناصر معنوی نیز باید اذعان داشت که اگر قاچاقچی در پی قاچاق کالا بوده لکن قصد اخلال یا علم به وقوع آن نداشته است بعید است که بتوان ایشان را اخلالگر نظام اقتصادی کشور دانست. در باب عنصر قانونی نیز به مواد قانونی در این زمینه پرداخته خواهد شد و در نهایت انطباق قاچاقچی کالا و ارز با حصول شرایط خاص و اطلاق عنوان اخلال در نظام اقتصادی به وی ضروری می‌نماید.

کلید واژه‌ها: قاچاق، اخلال، عنصر معنوی، نظام اقتصادی.

۱. دکترای حقوق جزا و جرم شناسی و دانشیار دانشگاه اصفهان

۲. کارشناسی ارشد پیوسته دانشگاه امام صادق (ع)

۳. کارشناسی ارشد حقوق دانشگاه امام صادق (ع)

۱. مقدمه

جرائم اقتصادی در بادی امر به طیف متنوعی از فعالیت‌ها گفته می‌شود که ضد اقتصاد ارتکاب می‌یابند و بر ارزش‌های جامعه اثر سوء می‌گذارد (حق پناهان، ۱۳۹۳، ۱۴؛ توسلی زاده، ۱۳۹۲، ۶) در مباحث جرائم اقتصادی، قاچاق یکی از پدیده‌های رایج و از آفت‌های شناخته شده برای اقتصاد کشور است. (رحیمی فهیمی؛ لطف‌اللهی حقی، ۱۳۹۳، ۱؛ احمدی، ۱۳۸۲، ۱۱) سابقه قاچاق، تقریباً با تشکیل تمدن و دولت قرین می‌باشد و گرچه حکومت‌ها با آن مبارزه نموده‌اند؛ ولی هیچ‌گاه موفق به ریشه کن کردن آن نشده‌اند. (محسنی، ۱۳۹۲، ۲۵) قاچاق نوعی تجارت نامطلوب کالا است که قوانین و مقررات حاکم بر دادو ستد کالاها را مورد خدشه قرار می‌دهد. (درویش؛ اسماعیلی، ۱۳۸۴، ۱۴؛ یوزباشی، ۱۳۹۱، ۱۶۵)

این پدیده یک پدیده چندبعدی است تحت تأثیر سلسله وسیعی از عوامل واقع شده و با اخلال در سیستم اقتصادی داخلی و بین‌المللی از یک سو درآمدهای گمرکی و مالیاتی دولت را کاهش می‌دهد و از طرفی سبب خروج ارز، فرار گسترده سرمایه، افزایش بیکاری و کاهش تولیدات صنعتی داخلی می‌شود. (طالبیان، ۱۳۹۲، ۹۴)

این پدیده، از جرائم دیگری نشأت می‌گیرد و علاوه بر جرائم متقارن زمینه جرائم عدیده دیگری را نیز به وجود می‌آورد (نوری، ۱۳۸۲، ۱۷۵) و به سبب ماهیت پنهان خود در آمارهای رسمی کشور ثبت نمی‌شود. (کولایی، ۱۳۸۶، ۱؛ لقمان‌نیا، احمدی یگانه، ۱۳۸۷، ۱۵۶؛ امیر حاجیلو، بی‌تا، ۳؛ امیراحمدیان، ۱۳۸۸، ۲)

کشورها و نهادهای بین‌المللی باهدف پیش‌گیری و مبارزه با این جرائم به وضع قوانین پرداخته‌اند. (باقرزاده، فلاح؛ نوری یوشانلویی، ۱۳۸۳، ۱۳) از جمله این کشورها، کشور ایران است که برای جلوگیری یا کاهش میزان قاچاق کالا، و انین بازدارنده‌ای تدوین و به اجرا گذاشته است که بر پایه نگرش مسئولان سیاسی و تقنینی، راهبرد مناسب و روش‌های بازدارنده برای جلوگیری از نقض مقررات، هستند. (جفری، ۱۳۸۵، ۲۴۴)

در قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۲۹، قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰ و قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۷۴/۲/۱۲ با آنکه واژه قاچاق به‌دفعات مورد استفاده قانونگذار قرار گرفته است؛ اما بدون آنکه تعریف مشخصی از آن ارائه شود، تنها به ذکر مصادیق و انواع مجازات‌های مربوطه اکتفا شده است. (پژویان؛ مداح، ۱۳۸۵، ۴۶)

در این مقاله تأثیر قاچاق کالا بر امنیت اقتصادی تبیین و در دو فصل مجزا عناصر جرم قاچاق و اخلال در نظام اقتصادی کشور تشریح می‌گردد.

۲. نقش قاچاق در تهدید امنیت اقتصادی

۱-۲. مبحث اول: کاهش درآمدهای دولت

اگر سالانه فقط ۲۶۸۵ میلیون دلار کالای قاچاق به کشور وارد شود میزان درآمدی که دولت به علت ورود کالا از طریق مبادی غیررسمی از دست می‌دهد معادل ۴۲۹۶ میلیارد ریال خواهد شد. این رقم، یعنی ۹۲ درصد درآمد گمرک (عظیمی، ۱۳۷۹، ۲۲). برآوردها نشان می‌دهد به ازای هر یک میلیارد دلار کالای قاچاق وارداتی حداقل ۱۰۰۰ میلیارد ریال درآمد گمرکی دولت وصول نمی‌شود. (رفعتی، ۱۳۷۷، ۵۸)

همچنین برآورد میزان خسارت وارد به صندوق دولت در سال ۱۳۸۰ برای تعداد ۷ قلم کالای کثیرالقاچاق شامل تلویزیون، پارچه، قطعات رایانه، لوازم بهداشتی و آرایشی، لوازم یدکی خودرو، موز، گوشی تلفن همراه و سیگار بدون محاسبه مالیات بالغ بر ۱۰ هزار و ۳۱۰ میلیارد ریال بوده است.

قاچاق و اقتصاد سیاه مانع دولت در ایجاد درآمد کافی از طریق مالیات می‌شود، زیرا فرار مالیاتی در قاچاق آثار اقتصادی خود را بر روی بودجه و دیگر متغیرهای اقتصادی مانند نرخ تورم و اشتغال می‌گذارد. (محمدی، ۱۳۷۷، ۲)

از دیگر تبعات منفی کاهش درآمدهای مالیاتی اختلال در سیاست‌های حمایتی دولت از افراد آسیب‌پذیر و تولیدات داخل و افزایش فشار مالیاتی به بخش رسمی اقتصاد و حقوق‌بگیران است. (همدمی خطبه‌سرا، ۱۳۷۳، ۲۰۱) همچنین اجبار دولت را به استقراض خارجی در شرایطی خاص سبب می‌شود. (ارشدی، ۱۳۷۸، ۱۹)

۲-۲. اخلال در سیاست‌های اقتصادی

سیاست‌های اقتصادی دولت به مجموعه اقدام‌ها و روش‌های عملی اطلاق می‌شود که دولت برای دستیابی به اهداف تأثیرگذار بر متغیرهای اقتصادی انجام می‌دهد. قاچاق کالا در اجرای این سیاست‌ها اختلال ایجاد می‌کند و رقابت را برای صنایع داخلی

سخت کرده و حتی آنان را بی‌رونق می‌سازد. چون در قاچاق کالا برخلاف تجارت رسمی، ابتدا نوع کالا و قیمت و میزان آن مشخص نیست بنابراین برنامه‌ریزی‌های تولیدی و سیاست‌های تجاری دولت و بخش خصوصی همواره با ریسک همراه است. تولیدکننده با توجه به این ریسک یا در فرایند تولید شرکت نمی‌کند یا در صورت ورود آگاهانه، نرخ بازگشت سرمایه بالاتری را در زمان کوتاه‌تر طلب می‌کند. دولت هم در برنامه‌ریزی تولیدی با همین مشکل روبروست. (وطن‌پور، ۱۳۸۷، ۷۲)

قاچاق وارداتی مانع از کنترل بهینه دولت بر مجموع هزینه‌های وارداتی و اختصاص ارز موجود به واردات کالاهای ضروری و سرمایه‌ای می‌شود که نقش بشری در رشد تولید ناخالص داخلی و رونق اقتصادی دارد. از طرفی دیگر قاچاق با ایجاد تحریف در تولید ناخالص ملی، توان دولت را در اتخاذ روش‌های صحیح اقتصادی برای رسیدن به اهداف موردنظر کاهش می‌دهد، یا این اهداف و سیاست‌ها را کم اثر یا بی‌اثر کرده و آن‌ها را از کارکرد مورد انتظار می‌اندازد. (نهایندیان، ۱۳۷۷، ۳۵)

قاچاق در مقیاس وسیع می‌تواند بهینه‌سازی نظام تولید، توزیع و مصرف را به شکست بکشاند و سازوکارهای مالی و پولی نظام اقتصادی را ناکارآمد و دامنه‌ی آن را به سیاست‌های بازرگانی و موازنه تجاری توسعه دهد. (مقدسی، ۱۳۸۰، ۱۲۱-۱۲)

پیامد دیگر قاچاق در اقتصاد، افزایش نرخ ارز در بازار آزاد به علت افزایش تقاضای آن برای واردات غیرقانونی کالاست خود به‌نوبه خود موجب اختلال در سیاست‌های اقتصادی شود.

۳-۲. لطمه به آمارهای اقتصادی

قاچاق کالا در مواردی می‌تواند شفافیت اطلاعات و آمارهای اقتصادی را از بین ببرد و صحت آن را مورد تردید قرار دهد؛ به گونه‌ای که دیگر نتوان معرف اقتصاد واقعی کشور فرض کرد. (میرمحمدی، ۱۳۸۲، ۳۹) قاچاق کالا صحت برنامه‌ریزی را هم زیر سؤال می‌برد. در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و اجتماعی فرض بر این است که نشانه‌های دریافتی از شبکه اطلاعاتی درست است و شاخص‌های موجود پوشش کاملی از جامعه مورد مطالعه و تبلور واقعی شرایط اقتصادی — اجتماعی است، اما فعالیت‌های قاچاق گاهی می‌تواند از این دقت بکاهد و تصمیمات را خدشه‌دار کند. (حقی، ۱۳۷۷، ۱۲)

۲-۴. مشکلات پولی

شبکه قاچاق، بدون واسطه، بازار کشور را به سهل‌الوصول‌ترین بازار برای اجناس خارجی تبدیل کرده است. این شبکه، با ارزش چند میلیارد دلاری نیاز به تأمین مالی وسیع دارد، پس بخشی از نقدینگی کشور که در شرایط ایدئال می‌توانست در مبادلات رسمی یا فعالیت‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری شود طبعاً صرف قاچاق خواهد شد (نورمحمدی، ۱۳۷۳، ۲) ورود پول‌های سیاه به عرصه اقتصاد و بازار، باروند طبیعی اجرای سیاست‌های مالی و پولی و سرمایه‌گذاری اصولی منافات دارد، ضمن اینکه به برنامه‌ریزی‌های اقتصادی دولت آسیب وارد می‌کند. (موسوی، ۱۳۸۰، ۲۶)

به‌طور اعم می‌توان گفت قاچاق کالا و مواد مخدر عمده‌ترین منابع درآمدی پولشویی در ایران است و مثلث پولشویی، قاچاق کالا و قاچاق مواد مخدر در پیوند ناگسستنی با یکدیگرند. (صحرائیان، ۱۳۸۴، ۲؛ شمس‌الدینی، ۱۳۷۸، ۲۲۳) پول حاصل از فروش کالای قاچاق وقتی وارد بانک‌های کشور می‌شود، ظاهری قانونی پیدا می‌کند و پس از پاک شدن بدون پرداخت مالیات از آن خارج شده و به دارایی‌های ظاهراً مشروع تبدیل می‌شود، چراکه در نظام بانکی ما منشاء پول مورد سؤال نیست (گمرک جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۳، ۲).

مورد دیگر که زاییده همین عامل است آنکه، بانک مرکزی از جریان داد و ستد و تقاضای واقعی ارز برکنار مانده و نقش انفعالی به خود می‌گیرد. (بشارتی، ۱۳۷۷، ۱۲) با پیشرفت بازار قاچاق کالا و تقویت بازار قاچاق ارز به تدریج نظام ارزی کشور ناچار می‌شود به دنبال نرخ‌های بازار قاچاق کشیده شود. (چینی، ۱۳۷۷، ۱۷)

با افزایش مبادلات غیرقانونی به دور از نظارت‌های دولتی و افزایش تقاضا برای ارز و پول نقد برای اجرای این کار، به پول ملی فشار وارد و سلامت و انضباط آن را کم می‌کند و تورم زاست، تورم نیز به نوبه خود گاه به کاهش سرمایه‌گذاری و اشتغال می‌انجامد و نوع مزمن آن سبب بی‌اثر شدن سیاست‌های انبساطی در افزایش تولید و اشتغال و نهایتاً رشد اقتصادی می‌شود (نیک‌پور، ۱۳۷۵، ۲۰۹)

۵-۲. تسهیل انحصار و رانت خواری

در جدول ماتریسی مؤسسه چشم‌انداز اقتصادهای بین‌المللی با عنوان «فساد در اقتصاد جهان» متأسفانه کشور ما جایگاه مطلوبی ندارد. (خانی، ۱۳۸۴، ۱۴۶) انحصار و رانت‌خواری از مصادیق بارز فساد اقتصادی است.

به لحاظ تئوری، اعمال هر نوع محدودیت برای واردات آزاد کالای خارجی به بهانه حمایت از صنایع داخلی یا اعطای مجوز واردات آن‌ها به صورت گزینشی بستر مناسبی برای رانت جویی است. اگر سهمیه واردات وجود داشته باشد و دولت، مجوزها را با قیمت مناسب بفروشد، ایجاد رانت دشوارتر می‌شود. (خضری، ۱۳۸۱، ۵۹-۵۸) در این فضا، قاچاق کالا نقش مسلط به خود می‌گیرد و منشاء آن، سوء استفاده‌های علنی و ظاهراً قانونی فراهم آمده از موقعیت‌های خاص سیاسی یا اجتماعی و نیز دسترسی زودهنگام به اطلاعات مهم اقتصادی است. (سزاوار، ۱۳۸۲، ۷)

۶-۲. تضعیف و کاهش تولیدات داخلی

حیات اقتصادی هر کشور وابسته به تولید بوده و تولید مهم‌ترین عامل پویایی سرمایه‌های مالی و انسانی است. (نوری، ۱۳۸۸، ۳۲) قاچاق و بازارشکنی داخلی، سبب اختلال و گسیختگی در نظم و برنامه‌ریزی‌های تولیدی شده و هزینه‌های جانبی را افزایش می‌دهد (نورمحمدی، ۱۳۸۱، ۲۸۴) به اعتقاد بعضی کارشناسان حدود یک سوم نیروی کار کشور در بخش اقتصاد زیرزمینی متمرکز است که از این مقدار بیش از ۵۰ درصد را قاچاق تشکیل می‌دهد این روند قاچاق سقوط واحدهای تولیدی را تسهیل می‌کند. (محمدی، ۱۳۸۰، ۶) بنابراین چنانچه با قاچاق که مانع سودآور شدن تولید داخلی است، مقابله اساسی نشود پیوستن دائم به سازمان تجارت جهانی نیز دشوارتر خواهد شد. (بهکیش، ۱۳۸۴، ۲)

۷-۲. کمک به افزایش فقر

فقر عبارت است از ناتوانی در فراهم آوردن نیازهای بنیادی برای رسیدن به یک زندگی آبرومدانه و شایسته انسان. (داداش‌زاده، ۱۳۷۰: ۱۶) فقر می‌تواند هم علت و هم معلول قاچاق باشد، این اثر ثانویه بلافاصله پس از شکست تولید و کاهش اشتغال و

درآمد عارض می‌شود. یعنی با افزایش قاچاق کالا، فقر در جامعه از آنچه وجود دارد بیشتر می‌شود. زیرا قاچاق سرمایه‌گذاری مولد را از هدف اصلی خود منحرف کرده، تولیدات و درآمد ملی را کاهش می‌دهد و به مرور فقر را عارض می‌کند. (مقدسی ۱۳۸۰، ۱۱۹) قاچاق کالا شرایط توزیع درآمدها و ثروت‌های اجتماعی را به هم می‌ریزد (وطن‌پور، ۱۳۸۷، ۷۵) رسیدن طبقه قاچاقچی به ثروت‌های هنگفت، روند فقیرتر شدن طبقات پایین جامعه را سرعت می‌بخشد؛

در کشور ما که میزان بالاترین درآمدهای جامعه به چند برابر پایین‌ترین آن‌ها می‌رسد نباید از قاچاق کالا که در تداوم این نابرابری بی‌تأثیر نیست به‌سادگی گذشت؛ (جمعی از نویسندگان ۱۳۸۲، ۱۰۱) بنابراین دولت می‌بایست برای نجات مردم از شمول فقر از طریق گسترش قاچاق کالا به قانونگذاری در همه عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، قانونگذاری روی بیابورد و مردم را از آثار مخرب اجرم مذکور آگاه نماید.

۲-۸. کاهش اشتغال

در اقتصادهای رسمی کاهش نرخ اشتغال بیان‌کننده قوت گرفتن اقتصاد زیرزمینی است. هم‌اکنون سالانه به یک میلیون شغل احتیاج است (امین صارمی، ۱۳۷۸، ۹). در مورد آثار قاچاق بر افزایش بیکاری باید گفت طبق محاسبات انجام شده - که به تأیید ستاد مبارزه با قاچاق نیز رسیده است - به ازای هر یک میلیارد دلار کالای قاچاق وارداتی، ۱۰۰ هزار فرصت شغلی از دست می‌رود، به عبارت دیگر با این مبلغ می‌توان سالانه ۱۰۰ هزار فرصت شغلی ایجاد کرد (خداوردی، ۱۳۸۳، ۱۳۲) که با احتساب سالانه حداقل ۶ میلیارد دلار قاچاق، این امکان به ۶۰۰ هزار شغل می‌رسد. اگر تنها، قاچاق کالای همراه مسافر از مبادی قانونی صورت نمی‌گرفت دولت می‌توانست سالانه صدها هزار فرصت شغلی ایجاد کند. (نهاوندیان، ۱۳۷۷، ۱۶)

۳. اخلال در نظام اقتصادی

اخلال از واژه خلل به معنای سوراخ، منفذ و شکاف است (راغب اصفهانی، بی‌تا، ۲) متأسفانه در قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی ۱۳۶۹ تعریف مشخص و روشنی از نظام اقتصادی و اخلال صورت نگرفته است. قانونگذار در قانون مجازات

اخلالگران نظام اقتصادی تنها به ذکر مصادیق آن پرداخته است. این نقیصه باید با بیان تعریف دقیق، جامع و مانع از جرم اخلال در نظام اقتصادی تبیین گردد. نظام اقتصادی کشور متأثر از صدها مؤلفه اقتصادی داخلی و خارجی است، منظور نظر قانونگذار از اخلال در نظام پولی و بانکی و اخلال در نظام اقتصادی اخلال در کدام یک از بخش‌های فوق‌الاشعار است و این اخلال بر اساس چه شاخصه‌هایی اندازه‌گیری و محاسبه می‌شود تا ملاک عمده بودن آن احراز شود. در ذیل به تبیین عناصر تشکیل دهنده این جرم در سه محور عنصر قانونی، عنصر مادی و عنصر روانی پرداخته می‌شود:

۳-۱. رکن قانونی

قانون گذار در راستای تعریف جرم و عنصر قانونی جرم اخلال در نظام اقتصادی کشور در تاریخ ۱۳۶۹/۹/۱۹ در دو ماده و پنج تبصره و در تاریخ ۱۳۸۴/۱۰/۱۴ با الحاق دو تبصره دیگر به قانونگذاری جرم و جرم‌انگاری اقدام نموده است «ماده ۱ - ارتکاب هر یک از اعمال مذکور در بندهای ذیل جرم محسوب می‌شود و مرتکب به مجازات‌های مقرر در این قانون محکوم می‌شود:

الف) اخلال در نظام پولی یا ارزی کشور از طریق قاچاق عمده ارز یا ضرب سکه، قلب یا جعل اسکناس یا وارد کردن یا توزیع نمودن عمده آن‌ها اعم از داخلی و خارجی و امثال آن.

ب) اخلال در امر توزیع مایحتاج عمومی از طریق گرانفروشی کلان ارزاق یا سایر نیازمندی‌های عمومی و احتکار عمده ارزاق یا نیازمندی‌های مزبور و پیش‌خرید فراوان تولیدات کشاورزی و سایر تولیدات مورد نیاز عامه و امثال آن‌ها به منظور ایجاد انحصار یا کمبود در عرضه آن‌ها.

ج) اخلال در نظام تولیدی کشور از طریق سوء استفاده عمده از فروش غیر مجاز تجهیزات فنی و مواد اولیه در بازار آزاد یا تخلف از تعهدات مربوط در مورد آن و یا رشاء و ارتشاء عمده در امر تولید یا اخذ مجوزهای تولیدی در مواردی که موجب اختلال در

سیاست‌های تولیدی کشور شود وامثال آن‌ها.

د) هر گونه اقدامی به قصد خارج کردن میراث فرهنگی یا ثروت های ملی اگرچه به خارج کردن آن نینجامد قاچاق محسوب و کلیه اموالی که برای خارج کردن از کشور در نظر گرفته شده است مال موضوع قاچاق تلقی و به سود دولت ضبط می‌گردد.

ه) وصول وجوه کلان به صورت قبول سپرده اشخاص حقیقی یا حقوقی تحت عنوان مضاربه و نظایر آن که موجب حیف و میل اموال مردم یا اخلال در نظام اقتصادی شود. و — اقدام باندی و تشکیلاتی جهت اخلال در نظام صادراتی کشور به هر صورت از قبیل تقلب در سپردن پیمان ارزی یا تأدیه آن و تقلب در قیمت‌گذاری کالاهای صادراتی و ...

تبصره: قاضی ذیصلاح برای تشخیص عمده یا کلان و یا فراوان بودن موارد مذکور در هر یک از بندهای فوق‌الذکر علاوه بر ملحوظ نظر قرار دادن میزان خسارات وارده و مبالغ مورد سوء استفاده و آثار فساد دیگر مترتب بر آن می‌تواند حسب مورد، نظر مرجع ذیربط را نیز جلب نماید.

ماده ۲. هر یک از اعمال مذکور در بندهای ماده ۱ چنانچه به قصد ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران و یا به قصد مقابله با آن و یا با علم به مؤثر بودن اقدام در مقابله با نظام مزبور چنانچه در حد فساد فی‌الارض باشد مرتکب به اعدام و در غیر این صورت به حبس از پنج سال تا بیست سال محکوم می‌شود و در هر دو صورت دادگاه به عنوان جزای مالی به ضبط کلیه اموالی که از طریق خلاف قانون به دست آمده باشد حکم خواهد داد. دادگاه می‌تواند علاوه بر جریمه مالی و حبس، مرتکب را به ۲۰ تا ۷۴ ضربه شلاق در انظار عمومی محکوم نماید.

تبصره ۱: در مواردی که اخلال موضوع هر یک از موارد مذکور در بندهای ششگانه ماده ۱ حسب مورد عمده یا کلان و یا فراوان نباشد مرتکب به دو سال تا پنج سال حبس و ضبط کلیه اموالی که از طریق تخلف قانونی به دست آمده باشد به عنوان جزای نقدی محکوم می‌گردد.

ماده واحده (۱): یک بند به‌عنوان بند (ز) و یک تبصره به ماده (۱) قانون مجازات

اخلالگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹،۹،۱۹ الحاق می‌شود.

ز) تأسیس، قبول نمایندگی و عضوگیری در بنگاه، مؤسسه، شرکت یا گروه به‌منظور کسب درآمد ناشی از افزایش اعضاء به نحوی که اعضاء جدید جهت کسب منفعت، افراد دیگری را جذب نموده و توسعه زنجیره یا شبکه انسانی تداوم یابد.

تبصره: پرونده‌هایی که قبل از تصویب این قانون تشکیل شده است برابر قوانین قبلی رسیدگی می‌شود.

۲) تبصره (۱) ماده (۲) قانون فوق به شرح ذیل اصلاح می‌گردد: تبصره ۱: در مواردی که اخلال موضوع هر یک از موارد مذکور در بندهای هفتگانه ماده (۱) عمده یا کلان یا فراوان نباشد، مرتکب حسب مورد علاوه بر رد مال به حبس از شش ماه تا سه سال و جزای نقدی معادل دو برابر اموالی که از طرق مذکور به دست آورده محکوم می‌شود.»

اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها فقط مختص قوه قضائیه نیست بلکه قوه مقننه و مجریه نیز شامل خطاب اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها هستند، این اصل به قانون گذار تفهیم می‌نماید که جرائم را به تفصیل و روشنی بیان کرده و از کلی‌گویی و بیان عبارات مبهم پرهیز نماید (مشکینی، ۱۴۲۷، ۲۱۹) بنابر این در مسئله جرم‌انگاری لازم می‌آید که متن قانونی، صریح، روشن، قابل انطباق با مصادیق مشخص باشد یا اگر بر اساس تحولات آینده و مصلحت جرم‌انگاری می‌شود موارد قابل پیش‌بینی در قانون گنجانده شود. (آزمایش، بی‌تا، ۲۷)

حال با نگاهی اجمالی به این مواد مشخص می‌گردد: فعلی که قانونگذار برای آن مجازات تعیین کرده است تعریف دقیق و واضحی از آن ارائه نداده است (تکرار مکررات است). و ذکر عبارت «و امثال آن‌ها» در پایان بندهای مذکور نیز خود نوعی عدم رعایت اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌هاست. در واقع در این مواد قانونی اصل برائت، اصل اباحه و قبح عقاب بلابیان نادیده مغفول مانده است و این امکان به قاضی محکمه داده شده است که در مقام تفسیر دست به خلق قانون جدیدی بزند و عملی را جرم بداند که عملاً قانونگذار برای آن‌ها قانون وضع نکرده است و این مغایر با اصلی است که قاضی صرفاً مجری قانون است نه خالق قانون.

بنابر این باید قانون گذار موارد و مصادیق جامع و مانع بر اساس اصول حقوقی در

جمهوری اسلامی تنقیح کند به طوری که امکان هر گونه تفسیر به قیاس و تفسیر شخصی قانون اخلالگران در نظام اقتصادی کشور سلب شود.

۲-۳. رکن مادی

عنصر مادی جرم اخلال در نظام اقتصادی بر مبنای قانون فوق عبارت است از:

۱-۲-۳. رفتار

رفتاری که از جانب قانونگذار تشکیل‌دهنده جرم اخلال در نظام اقتصادی است خود شامل موارد ذیل است:

۱. قاچاق ارز یا ضرب سکه قلب یا جعل اسکناس یا وارد کردن یا توزیع نمودن عمده آن‌ها اعم از داخلی و خارجی و امثال آن.

۲. گرانفروشی ارزاق یا سایر نیازمندی‌های عمومی و احتکاء ارزاق یا نیازمندی‌های مزبور و پیش‌خرید فراوان تولیدات کشاورزی و سایر تولیدات مورد نیاز عامه و امثال آن‌ها به منظور ایجاد انحصار یا کمبود در عرضه آن‌ها.

۳. هرگونه اقدامی به قصد خارج کردن میراث فرهنگی یا ثروت‌های ملی اگرچه به خارج کردن آن.

۴. اخلال در نظام تولیدی کشور از طریق سوء استفاده عمده از فروش غیرمجاز تجهیزات فنی و مواد اولیه در بازار آزاد یا تخلف از تعهدات مربوط در مورد آن و یا رشاء و ارتشاء عمده در امر تولید یا اخذ مجوزهای تولیدی در مواردی که موجب اختلال در سیاست‌های تولیدی کشور شود و امثال آن‌ها.

۵. و...

۲-۲-۳. اوضاع، احوال و شرایط

شخصی که رفتارهای فوق را انجام داده است را نمی‌توان اخلاگر اقتصادی دانست بلکه آن رفتار می‌بایست شرایط ذیل را نیز داشته باشد:

گسترده‌گی و عمده بودن از شروط اخلال در نظام اقتصادی است.

واژه‌های «عمده»، «کلان»، «فراوان» که در ماده به کار رفته است تعریف دقیق و روشنی ندارد و لازم بود قانونگذار تعریف روشنی از آن ارائه می‌کند و ملاکی را برای آن

تبیین می‌نمود. با این حال، می‌توان با توجه به تبصره ۱ ماده ۱ قانون مجازات اخلاص گران مصوب ۱۳۶۹ یکی از ۳ ملاک زیر را به عنوان ملاک گسترده بودن در نظر گرفت:

۱. تعدد رفتار
۲. تکرار رفتار
۳. گستردگی نیجه حاصله

۳-۲-۳. نتیجه

بیان شد که قانونگذار مقصود خود را از اخلاص در نظام اقتصادی تبیین نکرده است و حتی گروه متخصص خاصی را نیز در قانون برای تشخیص اخلاص در نظام اقتصادی بیان ننموده است.

از طرف دیگر، بدون اینکه ملاک اخلاص را بیان نماید تشخیص دهنده اخلاص را در تبصره ۱ ماده ۱ قانون اخلاص در نظام اقتصادی مصوب ۱۳۶۹ قاضی دادگاه بیان نموده است. البته قاضی نیز می‌تواند نظر مرجع ذی صلاح را جلب کند. که این مرجع ذی صلاح بر طبق رویه قضایی همان کمیسیون تشخیص اخلاص در نظام اقتصادی واقع در نهاد وزارت اقتصاد و دارایی است.

۳-۲-۳. رکن معنوی

این عنصر شامل دو رکن خاص می‌شود که عبارت است از:

۳-۳-۱. سوء نیت عام

در جرم اخلاص سوء نیت عام، دلالت می‌کند بر علم مستقیم و غیرمستقیم و به تبع قصد شخص مرتکب بر ارتکاب رفتارهایی که تشکیل دهنده عنصر مادی جرم اخلاص در نظام اقتصادی است. بنابر این لازم می‌آید که مقام قضایی علم و قصد اخلاص اقتصادی به رفتارهایی که عنصر مادی جرم اخلاص در نظام اقتصادی را تشکیل می‌دهند، احراز کند تا بتواند ایشان را مرتکب جرم اخلاص در نظام اقتصادی کشور محکوم کند.

۳-۲. سوء نیت خاص

بیان کننده قصد اخلالگر اقتصادی بر ایجاد کردن اخلال در نظام اقتصادی از طریق انجام رفتارهایی که عنصر مادی جرم اخلال را تشکیل می‌دهد بدین صورت که مجرم اقتصادی با قصد اخلال در نظام اقتصادی یا با علم به وقوع اخلال در نظام اقتصادی به انجام رفتارهایی که سبب اخلال در نظام اقتصادی می‌شود می‌پردازد. این علم یا قصد به نتیجه حاصل از رفتارمخل اقتصادی همان سوء نیت خاص جرم اخلال در نظام اقتصادی است.

۴. قاچاق

در این فصل تعریف، انواع و عناصر جرم قاچاق در دو مبحث تبیین می‌گردد.

۴-۱. تعریف و انواع قاچاق کالا

قاچاق در لغت به معنای ربوده، پنهانی عمل کردن، تردستی، گریزاندن و تخطی از قوانین و مقررات متداول دولت در وارد و صادر کردن کالا است. (دهخدا، ۱۳۷۳، ۵۷۹) حقوقدانان قاچاق را این چنین تعریف می‌کنند:

«الف) حمل و نقل کالا از نقطه‌ای به نقطه‌ای (خواه دو نقطه مزبور در داخل کشور باشد که قاچاق داخلی و خواه یک نقطه در داخل و یک نقطه در خارج باشد که آن را قاچاق خارجی می‌گویند).

ب) خرید و فروش و یا نگهداری اجناس فوق

ج) اجناس مذکور و فوق که مورد فعل قاچاق قرار می‌گیرند نیز عنوان قاچاق را دارد.» (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۲، ۵۱۰؛ جعفری لنگرودی، ۱۳۹۱، ج ۳، ۷۰۹؛

بهرامی؛ قاسمی، ۱۳۸۰، ۲؛ بنایی، ۱۳۸۵، ۷۰-۴۳)

مقنن در امور کیفری معمولاً فعل یا ترک فعلی را که مورد جرم‌انگاری قرار می‌دهد، ابتدا تعریف نموده و حدود و ثغور آن را مشخص می‌کند. (ملازمان، ۱۳۸۷، ۱۲۴) بر این اساس، در تعریف قاچاق کالا و ارز در بند الف ماده ۱ قانون قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ مقرر می‌دارد: «قاچاق کالا و ارز هر فعل یا ترک فعلی است که موجب نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا و ارز گردد و براساس این قانون و یا سایر

قوانین، قاچاق محسوب و برای آن مجازات تعیین شده باشد، در مبادی ورودی یا هر نقطه از کشور حتی محل عرضه آن در بازار داخلی کشف شود»
از مجموع مقررات مربوط به قاچاق کالا می‌توان انواع قاچاق کالا را به شرح ذیل ذکر نمود.

۱. قاچاق اموال موضوع درآمد دولت^۱

۲. قاچاق اموال ممنوع الورد^۲

۳. قاچاق اموال ممنوع الصدور^۳

۴. قاچاق کالای انحصاری^۴

۵. اعمال در حکم قاچاق کالا^۵

۲-۴. ارکان جرم قاچاق

جرم قاچاق نیز مانند سایر جرائم متشکل از سه رکن قانونی، مادی، و معنوی است

۱. بر اساس اصل ۵۳ و ماده ۵۴ قانون مجازات مرتکبین قاچاق ۱۳۱۲ با اصلاحات بعدی می‌توان این چنین بیان داشت که منظور از اموال موضوع درآمد دولت به شرح ذیل است:
مال موضوع عواید دولت، امول یا کالاهایی هستند که مطابق قانون مقررات سالیانه صادرات و واردات آن‌ها به داخل ممنوع نبوده و اساساً مشمول پرداخت گمرکی یا سود بارزگانی و یاهر دو هستند.
۲. ماده ۴۰ امور گمرکی در بخش اول در بندهای ۱ و ۲ به طور عام و کلی به هر نوع کالایی که به استناد جدول تعرفه یا قوانین خاص ممنوع الورد شناخته شده و همچنین کالاهایی که به موجب تصویب‌نامه‌های متکی به قانون غیرمجاز شناخته شده یا بشوند اشاره کرده و در بخش دوم در بندهای ۳ تا ۱۲ صرفاً به نوع کالای ممنوع الورد اشاره نموده است. بنابر این در صورتی که این نوع کالاها به طریق غیرمجاز وارد مرزهای داخلی بشود قاچاق اموال ممنوع ورود رخ می‌دهد.
۳. ماده ۲ قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲ کالای ممنوع را کالایی دانسته که صدور یا ورود آن به موجب شرع مقدس اسلام یا به موجب قانون ممنوع گردیده است. بنابر این چنانچه کالایی که قانون یا شرع مقدس اسلام ممنوع کرده باشد از کشور خارج شود در واقع قاچاق اموال ممنوع الصدور رخ داده است.
۴. می‌توان کالا انحصاری را کالایی دانست که به موجب قوانین انحصاری خرید و فروش و تملک آن‌ها منحصر به دولت است بنابر این می‌توان اذعان داشت که کالایی که بدون داشتن نمایندگی قانونی از طرف دولت به طریق غیر مجاز وارد یا صادر شود در حکم قاچاق کالای انحصاری محسوب می‌شود (آقازاده، ۱۳۸۴، ۲۰).
۵. در برخی موارد قانونگذار به دلیل اهمیت یک کالا و یا به دلیل فرهنگی یا اجتماعی در برخی موارد قانونی اعمال خاصی در ارتباط با این کالاها را در حکم قاچاق دانسته است و حمل و نقل و یا فروش آن‌ها را در حکم قاچاق می‌داند مانند حمل و نقل چوب هیزم، و زغال حاصل از درختان (منبع ندارد).

که در ذیل به توضیح آن‌ها پرداخته می‌شود:

۴-۲-۱. رکن قانونی

تحقق هر جرمی منوط به آن است که رفتار ارتكابی سابقاً در قانون جرم شناخته شده باشد و برای آن مجازات معینی در نظر گرفته شود. (ساکي، ۱۳۹۳، ۱۵۰؛ نوربهاء، ۱۳۹۰، ۴۳؛ گلدوزیان، ۱۳۷۱، ۲۱۳) بنابر این مبنا قانون‌گذار در بند الف ماده ۱، ۲، ۱۸، ۲۰، ۴۲ و ۵۲۲ عنصر قانونی جرم قاچاق کالا را تعریف کرده است بدین صورت که ماده ۱ و ۲

۱. «هر فعل یا ترک فعلی است که موجب نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا و ارزش کالا و براساس این قانون و یا سایر قوانین، قاچاق محسوب و برای آن مجازات تعیین شده باشد، در مبادی ورودی یا هر نقطه از کشور حتی محل عرضه آن در بازار داخلی کشف شود.»

۲. از آن جهت که ماده ۲ مصادیق جرم قاچاق را مقرر می‌کند لذا در ذیل رفتار عنصر مادی جرم قاچاق بیان خواهد شد. که در ادامه بیان می‌شود.

۳. «هر شخص که مرتکب قاچاق کالا و ارزش و حمل و یا نگهداری آن شود، علاوه بر ضبط کالا یا ارزش، به جریمه‌های نقدی زیر محکوم می‌شود:

الف) کالای مجاز: جریمه نقدی یک تا دو برابر ارزش کالا

ب) کالای مجاز مشروط: جریمه نقدی معادل یک تا سه برابر ارزش کالا

پ) کالای یارانه ای: جریمه نقدی معادل دو تا چهار برابر ارزش کالا

ت) ارزش: جریمه نقدی ارزش ورودی، یک تا دو برابر بهای ریالی آن و جریمه نقدی ارزش خروجی، دو تا چهار برابر بهای ریالی آن»

تبصره ۱: «عرضه و فروش کالای قاچاق موضوع این ماده جرم محسوب و مرتکب به حداقل مجازات‌های مقرر در این ماده محکوم می‌شود.»

۴. «وسایل نقلیه مورد استفاده در حمل قاچاق کالای موضوع ماده ۱۸ این قانون، اعم از زمینی، دریایی و هوایی به شرح زیر ضبط می‌گردد:

الف) وسایل نقلیه سبک در صورتی که ارزش کالای قاچاق مکشوفه یکصد میلیون (۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال) یا بیشتر باشد.

ب) وسایل نقلیه نیمه سنگین زمینی در صورتی که ارزش کالای قاچاق مکشوفه سیصد میلیون (۳۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال) یا بیشتر باشد.

پ) وسایل نقلیه نیمه سنگین هوایی و دریایی در صورتی که ارزش کالای قاچاق مکشوفه نهصد میلیون (۹۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال) یا بیشتر باشد.

ت) وسایل نقلیه سنگین زمینی در صورتی که ارزش کالای قاچاق مکشوفه یک میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال) یا بیشتر باشد.

ث) وسایل نقلیه سنگین هوایی و دریایی در صورتی که ارزش کالای قاچاق مکشوفه سه میلیارد (۳۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال) یا بیشتر باشد»

۵. «هر کس مرتکب قاچاق کالای ممنوع گردد یا کالای ممنوع قاچاق را نگهداری یا حمل نماید یا بفروشد،

رفتارهایی که قاچاق هستند را تبیین می‌نماید و مواد ۱۸، ۲۰، ۲۱ و ۲۲ میزان مجازات قاچاق را تبیین می‌نماید. از این رو که عنصر قانونی متشکل از رفتار و مجازات است لذا عنصر جرم قاچاق و تتبع این عنصر، سایر عناصر نیز شامل چند ماده قانونی می‌شوند.

۴-۲-۲. رکن مادی

این رکن در قالب رفتار فیزیکی با شرایط تعیین شده از جانب قانونگذار تحقق می‌یابد و به نتیجه مذکور در تعریف جرم نائل می‌گردد. (شامبیاتی، ۱۳۷۴، ۳۵۱؛ سلیمی، ۱۳۹۴، ۱۰۶)

بنابر این، رکن مزبور، متشکل از رفتار، اوضاع، احوال، شرایط و نتیجه است در ذیل به تبیین آنهاد در رابطه با جرم قاچاق پرداخته می‌شود:

۴-۲-۱. رفتار:

۱. مصادیقی که در قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰/۸/۲۲ ذکر شده است؛
۲. برنگرداندن کالای اظهار شده به عنوان خروج موقت یا کران‌بری به کشور در

علاوه بر ضبط کالا به شرح زیر و مواد (۲۳) و (۲۴) مجازات می‌شو:

الف) در صورتی که ارزش کالا تا ده میلیون ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال باشد، به جزای نقدی معادل دو تا سه برابر ارزش کالای ممنوع قاچاق

ب) در صورتی که ارزش کالا از ده میلیون ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰ تا یکصد میلیون ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ (ریال) باشد به جزای نقدی معادل سه تا پنج برابر ارزش کالای ممنوع قاچاق

پ) در صورتی که ارزش کالا از یکصد میلیون ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ تا یک میلیارد ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ (ریال) باشد به بیش از شش ماه تا دو سال حبس و به جزای نقدی معادل پنج تا هفت برابر ارزش کالای ممنوع قاچاق

ت) در صورتی که ارزش کالا بیش از یک میلیارد ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ (ریال) باشد به دوسال تا پنج سال حبس و به جزای نقدی معادل هفت تا ده برابر ارزش کالای ممنوع قاچاق

تبصره ۱: حکم ماده (۷۰۲) قانون مجازات اسلامی اصلاحی مصوب ۱۳۸۷/۸/۲۲ فقط شامل مشروبات الکلی تولیدشده در داخل کشور است .

تبصره ۲: وجوه حاصل از قاچاق کالای ممنوع، ضبط می‌شود .

تبصره ۳: آلات و ادواتی که جهت ساخت کالای ممنوع به منظور قاچاق یا تسهیل ارتکاب قاچاق کالای ممنوع مورد استفاده قرار می‌گیرد، ضبط می‌شود. مواردی که استفاده کننده مالک نبوده و مالک عامداً آن را در اختیار مرتکب قرار نداده باشد، مشمول حکم این تبصره نمی‌باشد.

تبصره ۴: مشروبات الکلی، اموال تاریخی- فرهنگی، تجهیزات دریافت از ماهواره به طور غیرمجاز، آلات و وسایل قمار و آثار سمعی و بصری مبتذل و مستهجن از مصادیق کالای ممنوع است.»

- مهلت مقرر در صورت ممنوع یا مشروط بودن صادرات قطعی آن کالا؛
۳. اضافه کردن کالا به محموله عبوری (ترانزیتی) خارجی و تعویض یا کاهش محموله‌های عبوری در داخل کشور؛
 ۴. اظهار کالا به گمرک با ارائه اسناد و یا مجوزهای جعلی؛
 ۵. تعویض کالای صادراتی دارای پروانه، مشروط بر شمول حقوق و عوارض ویژه صادراتی برای کالای جایگزین شده؛
 ۶. ورود کالای موضوع بند(ر) ماده(۱۲۲) قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰/۸/۲۲ ج — اظهار کالای وارداتی با نام یا علامت تجاری ایرانی بدون أخذ مجوز قانونی از مراجع ذیربط با قصد متقلبانه؛
 ۷. واردات کالا به صورت تجاری با استفاده از تسهیلات در نظر گرفته شده در قوانین و مقررات مربوط برای کالاهای مورد مصرف شخصی مانند تسهیلات همراه مسافر، تعاونی‌های مرزنشینی و ملوانی در صورت عدم اظهار کالا به عنوان تجاری به تشخیص گمرک؛
 ۸. خروج کالاهای وارداتی تجمیع شده مسافری و کالاهای مشمول تسهیلات مرزنشینی و ملوانی از استان‌های مرزی، بدون رعایت تشریفات قانونی؛
 ۹. عرضه کالا به استناد حواله‌های فروش سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی و یا سایر دستگاه‌ها مشروط بر عدم مطابقت با مشخصات حواله؛
 ۱۰. عرضه کالاهای وارداتی فاقد شناسه کالا و شناسه رهگیری در سطح خرده‌فروشی با رعایت ماده (۱۰) این قانون؛
 ۱۱. هرگونه اقدام به خارج کردن کالا از کشور برخلاف تشریفات قانونی به شرط احراز در مراجع ذیصلاح با استناد به قرائن و امارات موجود؛
 ۱۲. سایر مصادیق قاچاق به موجب قوانین دیگر.
- ۲-۲-۴. اوضاع، احوال و شرایط
- همه رفتارهای مذکور می‌بایست شرایط ذیل را دارا باشند. این شرایط عبارتند از:
۱. برای آن‌ها مجازات تعیین شده باشد؛
 ۲. همه رفتارهای مذکور باید موجب نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج

کالا و ارز گردد.

۳. در مبادی ورودی و در هر نقطه از کشور حتی اگر محل عرضه آن در بازار باشد باید یافت شود بنابر این کشف شدن آن‌ها در خارج از مرزهای خاکی، هوایی و آبی کشور قاچاق محسوب نمی‌شود.

۴. این قانون یا قوانین دیگر رفتارهای مذکور را قاچاق محسوب نماید.

این که در ماده ۱ قانون قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ مجازات‌های تعیین شده برای رفتارهای مذکور را شرط عنصر مادی جرم قاچاق تعیین می‌کند، چنین برمی‌آید که این مجازات‌ها اعم از مجازات محدود کننده آزادی، مالی، و انواع دیگر مجازات است. در ضمن ضرورت ندارد که قانون‌گذار لزوماً در این قانون برای رفتارهای فوق مجازات تعیین کرده باشد، بنابر این چنانچه در قوانین دیگر نیز رفتارهای فوق را جرم انگاری کرده و برای آنها مجازات تعیین کرده باشد باز نیز مورد مزبور مشمول شرط مذکور می‌شود. زیرا قانون‌گذار در ماده ۱ قانون قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ صراحتاً تعیین مجازات را شرط قاچاق محسوب شدن رفتاری که در قانون قاچاق محسوب شده می‌داند و تعیین مجازات را منحصر در قانون قاچاق مصوب ۱۳۹۲ ندانسته است. که البته حرف عطف «و» مذکور در ماده دال بر ادعاست.

۴-۲-۳. نتیجه:

از این جهت که جرم قاچاق یک جرم مطلق است. بنابر این به صرف رفتارهای مذکور با شرایط بیان شده، جرم قاچاق محقق می‌گردد و نیاز به تحقق نتیجه خاصی نیست.

بند سوم: رکن روانی

رکن مادی خواستن و قصد عمل مجرمانه‌ای است که قانونگذار آن عمل مجرمانه را جرم دانسته است. (علی‌آبادی، ۱۳۶۹، ۶۳؛ صانعی، ۱۳۷۶، ۳۱۱؛ آقائی جنت مکان، ۱۳۹۲، ۲۸۴)

گفتار سوم: اخلال در نظام اقتصادی

از این جهت که جرم قاچاق یک جرم مطلق است بنابر این نیازی به سوء نیت خاص نیست بلکه صرف سوء نیت عام برای مجرم دانستن شخص کفایت می‌کند. این سوء نیت عام شامل علم یا قصد ارتکاب مرتکب قاچاق به ممنوع بودن رفتارهای مذکور می‌باشد.

۵. تحلیل و نتیجه

با بررسی قاچاق و تأثیر آن بر امنیت اقتصادی، لازم می‌آید برای حصول امکان سنجی حکم اخلال بر قاچاقچی عناصر جرم قاچاق بر عناصر جرم اخلال در نظام اقتصادی تشریح گردد. با تحلیل عناصر دو جرم مذکور می‌توان اذعان داشت که مرتکب قاچاق در صورتی می‌تواند اخلالگر نظام اقتصادی کشور محسوب شود که هر سه عنصر جرم اخلال بر جرم قاچاق انطباق یابد.

۱-۵. عنصر قانونی

همانطور که تبیین شد قانونگذار در مواد مختلف و قوانین گوناگون به جرم‌انگاری جرم قاچاق و اخلال در نظام اقتصادی پرداخته است؛ این مواد قانونی عبارتند از:
 ۱،۱ ماده ۵، ۱، ۲، ۱۸، ۲۰ و ۲۲ قانون قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲؛
 ۱،۲ ماده ۵ و ۱ قانون مجازات اخلالگران نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹.

۲-۵. عنصر مادی

با بررسی عناصر مادی دو جرم قاچاق کالا و اخلال در نظام اقتصادی کشور می‌توان اجزاء این عنصر را به نحو ذیل تشریح کرد:

۱-۲-۵. رفتار

با ملاکی که از بند ج قانون اخلال در نظام اقتصادی کشور حاصل می‌گردد می‌توان اذعان داشت که: آنچه در این نقطه ثقل ماده را تشکیل می‌دهد حصول اخلال در نظام تولیدی کشور است و مصادیقی نیز که در بند مزبور بیان شده است از باب تمثیلی است. بنابر این می‌توان با وحدت ملاک از این بند قاچاق را از مصادیق طرق اخلال در نظام تولیدی کشور محسوب کرد.

۲-۲-۵. اوضاع احوال، شرایط

اخلال در نظام تولیدی باید به صورت عمده و کلان باشد که برای ملاک آن، می‌توان از تبصره ۱ ماده ۱ قانون مجازات اخلالگران در نظام اقتصادی کشور مصوب

۱۳۶۹ دو ملاک ذیل را استنباط نمود:

۱-۲-۲-۵. تعدد و تکرار رفتار مجرمانه

در توضیح این ملاک باید اذعان داشته شود که مصداق گستردگی و کلان بودن دامنه قاچاق از طریق تعدد رفتار قاچاقچی حاصل می‌شود؛ بدین صورت که از مجموع تعدد و تکرار قاچاق که توسط مرتکب جرم قاچاق انجام شده است، نتیجه جرم اخلال در نظام اقتصادی - که اخلال در نظام توزیع است - اتفاق می‌افتد.

۲-۲-۲-۵. گستردگی نتیجه رفتار مجرمانه

در این نوع ملاک چه بسا شخص قاچاقچی یک‌بار جرم قاچاق را مرتکب شده باشد؛ اما این بار جرم به دلیل گستردگی در حجم یا نوع کالای قاچاق شده می‌تواند مصداق ملاک عمده بودن قرار گیرد.

۳-۲-۲-۵. نتیجه

لازم است که قاچاق کالا به اخلال در نظام تولیدی کشور بینجامد. از طرفی با توجه به اینکه اخلال در نظام اقتصادی یک مسئله چندجانبه است و اخلال در نظام اقتصادی از عوامل بسیاری - از جمله عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... - نشئت می‌گیرد؛ بنابراین لازم می‌آید که برای کشف رابطه علیت، از رفتار قاچاقچی و وقوع اخلال در نظام اقتصادی، به متخصصین این حوزه رجوع شود. در این مورد تبصره ۱ ماده ۱ قانون مجازات اخلالگران در نظام اقتصادی به این مسئله مذکور اشاره داشته است.

۳-۳-۵. عنصر روانی

علم یا قصد قاچاقچی به حصول اخلال در نظام تولید کشور از طریق قاچاق کالا، می‌بایست از جانب مقام قضایی تحصیل شود بنابر این اگر قاچاقچی در پی قاچاق کالا بوده لکن قصد اخلال یا علم به وقوع آن نداشته است بعید است که بتوان ایشان را اخلالگر نظام اقتصادی کشور دانست.

منابع

۱. احمدی، عبدالله (زمستان ۱۳۸۲)، جرم قاچاق (آنومی اقتصادی)، نشر میزان، تهران، چاپ دوم.
۲. ارشدی، علی (۱۳۷۸)، اثر سرمایه‌گذاری بر رشد اقتصادی (به تفکیک سرمایه‌گذاری خصوصی و دولتی) ماهنامه تازه‌های اقتصادی، شماره ۸۲.
۳. آزمایش، علی، سمینار تخصصی حقوق کیفری، ماهنامه قضاوت، شماره ۲۷، بی‌تا.
۴. آقازاده، علیرضا (۱۳۸۴)، بررسی تحلیلی و کاربردی ایران در قبال قاچاق کالا مطابق با آخرین اصلاحات قانونی ۱۳۸۳. نشر آریان، تهران، چاپ اول.
۵. آقائی جنت مکان، حسین (۱۳۹۲)، حقوق کیفری عمومی، انتشارات جنگل جاودانه، تهران، چاپ اول.
۶. امیر حاجلو، فضل‌الله، سیاست کیفری تقنینی ایران در مقابله با قاچاق گمرکی، مؤسسه بین‌المللی حقوقی مطالعاتی ایرانیان صاعد، تهران، بی‌تا. تمایه شده در سایت www.IRANIANS.AED.ORG:
۷. امین صارمی، نوذر (پاییز و زمستان ۱۳۷۸)، تحلیل جامعه‌شناختی از تاثیرات بیکاری بر امنیت ملی، دوفصلنامه دانش انتظامی، شماره ۴ و ۳.
۸. باقرزاده، احمد؛ فلاح، عبدالله؛ نوری بوشانلوئی، جعفر (۱۳۸۳)، جرائم اقتصادی و پولشویی، انتشارات مجد، تهران، چاپ اول.
۹. بشارتی، م، قاچاق کالا آفت اقتصاد ملی، روزنامه همشهری، مورخه ۲۱ اردیبهشت ۱۳۷۷.
۱۰. بنایی، رضا (بهار ۱۳۸۵)، اثر قوانین و مقررات بازرگانی و گمرکی بر قاچاق کالا، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۲۲.
۱۱. بهرامی، محسن؛ قاسمی، بهروز (۱۳۸۰)، آسیب‌شناسی قاچاق کالا در ایران، انتشارات فارابی، تهران، چاپ اول.
۱۲. بهکیش، محمدعلی (۱۳۸۴)، رقابت شرط ورود به تجارت جهانی، ماهنامه داخلی ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا، شماره ۶۷.
۱۳. پژوهان، جمشید؛ مداح، مجید (۱۳۸۵)، بررسی اقتصادی قاچاق در ایران، پژوهشنامه اقتصادی، سال ۶، ش ۱.
۱۴. توسلی‌زاده، توران (۱۳۹۲)، پیشگیری از جرائم اقتصادی، انتشارات جنگل جاودانه، تهران، چاپ اول.

۱۵. جعفری لنگرودی (۱۳۹۱)، دانشنامه حقوقی، گنج دانش، تهران، چاپ ششم، ج ۳.
۱۶. جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۲)، ترمینولوژی حقوق، انتشارات کتابخانه گنج دانش، تهران، چاپ سیزدهم.
۱۷. جفری، منوچهر (آذر و دی ۱۳۸۵)، نقش دوگانه سیاست بازرگانی حاجی و واکنش‌های اجتماعی و قانونی در برابر پدیده قاچاق کالا، دوماهنامه اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۱۳۲-۱۳۱.
۱۸. جمعی از نویسندگان (۱۳۸۲)، توازن اقتصادی از دیدگاه اسلام و عملکرد اقتصادی ایران، مجموعه مقالات همایش دوسالانه اقتصاد اسلامی، دانشگاه تربیت مدرس، چاپ اول.
۱۹. چینی، حبیب (۱۳۷۷)، قاچاق آفت اقتصادی، نشریه اتاق بازرگانی و صنایع و معادن، شماره ۳۶۹، ۱۳۷۷.
۲۰. حقی، محمدعلی، قاچاق کالا آفت اقتصاد ملی، روزنامه همشهری، مورخه ۲۱ اردیبهشت ۱۳۷۷.
۲۱. خانی، علیرضا، چالش‌های اقتصادی دولت، دوماهنامه، اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال ۱۹، شماره ۲۱۴-۲۱۳، خرداد و تیر ۱۳۸۴.
۲۲. خداوردی، علی (۱۳۸۳)، قاچاق کالا، سازمان عقیدتی سیاسی ناجا، نشریه نگری به تحولات سیاسی.
۲۳. خضری، محمد (۱۳۸۱)، رانت خواری و هزینه‌های اجتماعی — اقتصادی رانتهی، انتشارات پژوهشکده، مطالعات راهبردی، تهران، چاپ اول.
۲۴. داداش‌زاده، نوروز (۱۳۷۰)، بررسی ریشه‌های فقر و آثار آن در ایران، استاد راهنما: کمیجانی، اکبر، دانشگاه تهران، دانشکده اقتصاد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
۲۵. درویش، امیرحسین، اسماعیلی، ایرج (۱۳۸۴)، قاچاق کالا و ارز (نابسامانی اقتصادی و یا جرم بررسی قاچاق کالا و ارز وزندان ۳)، مجله علوم و تربیتی اصلاح و تربیت، شماره ۴۵.
۲۶. دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳)، لغت‌نامه، نشر موسسه علمی دانشگاه تهران، تهران، چاپ اول.
۲۷. دهقانی، سلیمان (۱۳۹۲)، استاد راهنما: بی‌رشک، حسین، بررسی فقهی قانون مجازات اخلاک‌گران در نظام اقتصادی، دانشگاه امام صادق، دانشکده معارف اسلامی و فقه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
۲۸. راغب اصفهانی، ابوالقاسم حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، تحقیق از

- محمد سید گیلانی، دارالمعرفه، بیروت، بی تا.
۲۹. رحیمی فهیمی، محمد؛ لطف‌اللهی حقی، ماهرخ (۱۳۹۳)، آفتی بنام قاچاق کالا و پیامدهای آن در جامعه، دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت چالش‌ها و راهکارها.
۳۰. رفعتی، محمدرضا (۱۳۷۷)، قاچاق کالا سالانه ۲۰۰۰ میلیارد به دولت ضرر می‌زند، ماهنامه، بررسی‌های بازرگانی، شماره ۱۳۵.
۳۱. ساکی، رضا (۱۳۹۲)، حقوق جزای عمومی؛ جرم و پدیده جنایی با لحاظ قانون جدید مجازات اسلامی، انتشارات جنگل جاودانه؛ چاپ دوم، ۱۳۹۳.
۳۲. سزاوار، محمد (۱۳۸۲)، دلایل کاهش امنیت اقتصادی در ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران.
۳۳. سلیمی، صادق (۱۳۹۴)، چکیده حقوق جزای عمومی، جرم (پدیده مجرمانه) مسئولیت کیفری، واکنش اجتماعی، انتشارات جنگل جاودانه، تهران، چاپ ششم.
۳۴. شامبیاتی، هوشنگ (پاییز ۱۳۷۴)، حقوق جزای عمومی، انتشارات ویستار، تهران، چاپ پنجم.
۳۵. شمس‌الدینی، شهباز (۱۳۸۷)، بررسی پدیده قاچاق کالا و آثار اقتصادی آن، پژوهشکده اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس، مجموعه مقالات سومین همایش ملی قاچاق کالا، ۸.
- نمایه شده در سایت: <http://www.ensani.ir/fa/16170/magazine.aspx>
۳۶. صناعی، پرویز (پاییز ۱۳۷۶)، حقوق جزای عمومی، نشر گنج دانش، چاپ هفتم، تهران.
۳۷. صحرائیان، مهدی، ایران نایب قهرمان پولشویی جهان، روزنامه اعتماد، مورخه ۱۳ اردیبهشت ۱۳۸۴.
۳۸. طالبیان، حسین (تابستان ۱۳۹۲)، علل بروز و گسترش قاچاق کالا، فصلنامه کارآگاه، سال ششم، شماره ۲۳.
۳۹. عظیمی، حسین (۱۳۷۹)، راه‌های سنتی راهگشا نخواهد بود، نشریه بهاء.
۴۰. علی‌آبادی، عبدالحسین (۱۳۶۹)، حقوق جنایی، انتشارات فردوسی، مشهد، چاپ دوم.
۴۱. عمید، حسن، فرهنگ عمید، انتشارات امیرکبیر، تهران، چاپ اول، بی تا.
۴۲. کولایی، الهه (۱۳۸۶)، عوامل و انگیزه‌های قاچاق انسان (با تأکید بر آسیای مرکزی) فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۷، شماره ۴.
۴۳. کیدری، محمد بن الحسین (۱۴۱۶ق)، اصباح الشیعه، نشر موسسه امام صادق (ع) قم، چاپ اول /

۴۴. گلدوزیان، ایرج (۱۳۷۱)، حقوق جزای عمومی، نشر مؤسسه علمی دانشگاه تهران، چاپ سوم، تهران.
۴۵. گمرک جمهوری اسلامی ایران، بررسی ابعاد قاچاق کالا و ارائه راهکارها با تاکید بر نقش گمرک، قاچاق کالا و آثار اقتصادی و فرهنگی آن، گزارش شماره ۱۳۸۳.۵۸.
۴۶. لقمان‌نیا، مهدی؛ احمدی یگانه (تابستان و پاییز ۱۳۸۷)، طیبه، علل قاچاق کالا تلاش برای ایجاد فرهنگ مقابله با قاچاق کالا، مجله، علوم اجتماعی مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان، شماره ۸ و ۹.
۴۷. محسنی، فرید (بهار و تابستان ۱۳۹۲)، سیاست جنایی مشارکتی ایران در مبارزه با قاچاق کالا با تأکید بر امور فرهنگی، مجله بررسی‌های حقوقی، شماره ۵، سال سوم.
۴۸. محمدی، افشین (۱۳۷۷)، برآورد آثار اقتصادی فرار از مالیات در ایران، دانشگاه شهید بهشتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
۴۹. محمدی، امیر، آثار زیان‌بار تجارت زیرزمینی بر اقتصاد ملی، روزنامه سیاست روز مورخه ۱۳۸۰/۳/۲۶.
۵۰. مشکینی، علی (۱۴۲۸ ق)، الرسائل الجدیده و الفرائد الحدیثه، (تلخیص فرائد الاصول شیخ مرتضی انصاری)، انتشارات الهادی، قم، چاپ اول.
۵۱. مقدسی، علیرضا (۱۳۸۰)، بررسی ابعاد قاچاق کالا و ارائه راهکارهایی جهت هدایت آن به مسیرهای اقتصادی کشور، استاد راهنما: جنابی، محمدحسن، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
۵۲. ملازمان، مسعود (۱۳۸۷)، سیاست جنایی تقنینی ایران در جرائم اقتصادی، گردآوری و تدوین معاونت آموزش قوه قضائیه، انتشارات شرکت زیتون، بی‌جا، چاپ اول.
۵۳. موسوی، محمد (۱۳۸۰)، تطهیر درآمدهای ناشی از جرم، دانشگاه شهید بهشتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا.
۵۴. میر احمدیان، روح‌الله (۱۳۸۸)، سیاست جنایی در جرم قاچاق در نظام حقوقی ایران، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد جزا و جرم‌شناسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
۵۵. میرمحمدی، سید محمد (۱۳۸۲)، تأثیر متقابل امنیت اقتصادی و اقتصاد زیرزمینی، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، چاپ اول.
۵۶. نهبوندیان، محمد (۱۳۷۷)، آثار قاچاق در اقتصاد کشور، نشریه گام چهارم، شماره اول.
۵۷. نهبوندیان، محمد (۱۳۷۷)، قاچاق کالا، ماهنامه بررسی‌های بازرگانی، شماره ۱۳۵.

۵۸. نوربهاء، رضا (۱۳۹۰)، زمینه حقوق جزای عمومی، نشر میزان، تهران، چاپ هفدهم.
۵۹. نورمحمدی، خسرو (۱۳۸۱)، بررسی قاچاق کالا و راهکارهای هدایت فعالیت‌های قاچاق به مسیرهای قانونی و رسمی، معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران.
۶۰. نورمحمدی، خسرو (۱۳۷۳)، جنبه‌های اقتصادی مبادلات مرزی، ماهنامه بررسی بازرگانی، شماره ۹۱.
۶۱. نوری، جعفر، پیامدهای اقتصادی و راهکارهای کنترل پدیده قاچاق، نمایه شده در تاریخ ۱۳۸۸/۹/۹ در سایت:
<http://www.aftabir.com/articles/view/social/psychopathology/c4c>
۶۲. نوری، جعفر (پاییز و زمستان ۱۳۸۲)، گسترش قاچاق در بستر اقتصاد نابسامان و سیاست جنایی مقابله با آن، دوفصلنامه الهیات و حقوق، شماره ۹ و ۱۰.
۶۳. نیک‌پور، مرجانه (۱۳۷۵)، بررسی پدیده رکود تورمی و عوامل ایجاد آن با توجه ویژه به اقتصاد ایران، دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران.
۶۴. همدی خطبه سرا، ابوالفضل (۱۳۷۳)، فساد مالی، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران، چاپ اول.
۶۵. وطن‌پور، علیرضا (تابستان ۱۳۸۷)، قاچاق کالا و تأثیر آن بر امنیت اقتصادی، فصلنامه کارآگاه، دوره دوم، شماره ۳.
۶۶. یوزباشی، سید احمد (بهار و تابستان ۱۳۹۱)، بررسی تطبیقی مبارزه با قاچاق کالا در سطح عرضه در حقوق ایران و ترکیه، فصلنامه بررسی‌های حقوقی سال دوم، شماره ۳.

قوانین

۶۷. قانون اساسی مصوب ۱۳۶۸.
۶۸. قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰.
۶۹. قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰.
۷۰. قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۷۴/۲/۱۲.
۷۱. قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲.
۷۲. قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام.
۷۳. قانون مجازات اخلالگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹.
۷۴. قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲.
۷۵. قانون مجازات نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲.
۷۶. قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲.

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی